

POLITIET
KRIPOS

TRUSSELVURDERING MOBILE VINNINGSKRIMINELLE 2012

Innhold

Oppsummering	3
Innledning	4
Økt mobilitet i Europa – økt legal og illegal innvandring til Norge	4
Begrepet mobile vinningskriminelle	5
Vurdering	5
Registrert vinningskriminalitet	5
Mobile vinningskriminelle og registrert kriminalitet	7
Bruk av vold og våpen	8
Omsetning av tyvegods	7
Bruk av fastboende kontaktpunkter	7
Straff og utenlandske statsborgere	7
Konklusjon	9

Oppsummering

I rapporten beskriver og vurderer vi trusselen fra mobile vinningskriminelle i Norge. Rapporten er utarbeidet av Kripas, og bygger på nasjonale og internasjonale åpne og lukkede kilder.

Kjennetegn ved mobile vinningskriminelle

Mobil vinningskriminalitet (MVK) er en sekkebetegnelse på et internasjonalt fenomen i rask vekst og tilpasning. Mobile vinningskriminelle har stor mobilitet, er fra en rekke ulike land og utfører også andre typer lovbrudd som bedragerier, identitetstyverier, smugling av narkotika og høyt beskattede varer med mer. Det er store forskjeller på graden av profesjonalitet, organisering og fremgangsmåte mellom ulike grupper og enkeltindivider.

Trussel

Grovt sett finnes det liten oversikt over utenlandske statsborgere som befinner seg i Norge, og dette er en stor utfordring. Det innebærer blant annet at utenlandske kriminelle med stor mobilitet og kriminell kapasitet har lav oppdagelsesrisiko ved å operere i Norge. Den fremtidige trusselen avhenger derfor av hvordan utenlandske kriminelle miljøer vurderer mulighetene for fortjeneste i Norge, samt risikoen for å bli tatt.

På bakgrunn av tidligere hendelser vurderes trusselen for bruk av vold som lav. Det er likevel aktører som ved enkelte anledninger har vist lav terskel for bruk av vold i forbindelse med vinningskriminalitet. Trussel knyttet til tap av verdier og trygghet vurderes som høy. Den økonomiske krisen i Europa kan imidlertid føre til flere mobile vinningskriminelle i Norge.

Flere politidistrikt uttrykker bekymring for at problemet med MVK vil øke i omfang og alvorlighetsgrad.

Utfordringer for norsk politi

Mobile vinningskriminelle utfordrer norsk politi fordi de forflytter seg over politidistriktsgrensene og utfordrer politiets organisering, etatens måleparametre og arbeidsmetodikk. Arbeidet mot grenseoverskridende kriminalitet krever et utstrakt nasjonalt og internasjonalt samarbeid med politi og kontrollmyndigheter.

Arbeidet med mobil vinningskriminalitet har gitt ny kunnskap som tydeliggjør at dette kriminalitetsområdet må ses i sammenheng med annen organisert kriminalitet. Mange av de kriminelle aktørene er multikriminelle og vanskelige å oppdage, og det er dermed vanskelig å forutsi handle-mønstre.

Det er ikke nødvendigvis slik at de som er mest profesjonelle, står bak det største omfanget av vinningsforbrytelser. De mer amatørmessige utgjør majoriteten og utgjør samlet sett en utfordring for norsk politi. Det er viktig at man har fokus på begge kategoriene av gjerningspersoner.

Innledning

Mobil vinningskriminalitet er en nasjonal og internasjonal utfordring som har stor offentlig og politisk oppmerksomhet. Politidirektoratets innbyggerundersøkelse fra 2010 viser at 62 prosent av befolkningen har et godt inntrykk av politiets etterforskning av organisert kriminalitet. Publikum er derimot ikke tilfreds med politiets innsats når det gjelder etterforskning av tyverier, innbrudd og hærverk. Undersøkelsen viser at 49 prosent har et dårlig inntrykk av dette.¹ Ny forskning fra PolitiHøgskolen estimerer de årlige totale kostnadene ved vinningskriminalitet til 8, 654 milliarder kroner.² Publikums inntrykk av politiets etterforskning av tyveri, innbrudd og hærverk regnes som de svakeste sidene ved politiets omdømme.³ En styrking av politiets innsats vil øke publikums tillit til politiet, øke trygghetsfølelsen og spare samfunnet for store utgifter.

Kripos har i flere år satt søkelyset på mobile vinningskriminelle og etablerte høsten 2010 prosjektgruppen MVK for å styrke innsatsen ytterligere. Det økte fokuset på mobil vinningskriminalitet ved Kripos og andre politidistrikt og særorgan har ført til et bedre samarbeid og iverksettelse av mange svært aktive gjerningspersoner.

Det er stor variasjon i graden av profesjonalitet og organisering blant mobile vinningskriminelle. Mindretallet er profesjonelle, mens majoriteten ser ut til å være lykkejegere som med begrenset forhåndsplanlegging kommer til Norge for å begå kriminalitet.

For å vurdere utfordringen som mobile vinningskriminelle vil representere i tiden fremover, må vi se utover Norges grenser. Dagens utenrikspolitiske situasjon er preget av en alvorlig økonomisk krise i Europa. Det er uklart hvordan dette vil påvirke kriminaliteten i Norge. Krisen har konsekvenser for den frie ferdsel innen Schengen, den legale og illegale innvandringen til Norge samt den demografiske sammensetning i byene. Det vurderes derfor som svært sannsynlig at det politiske fokuset på utenlandske kriminelle vil fortsette i nær fremtid.

Rapporten bygger på informasjon fra nasjonale og internasjonale åpne og lukkede kilder.

Økt mobilitet i Europa – økt legal og illegal innvandring til Norge

Utvidelsen av EU i 2004 (10 nye medlemsland) og i 2007 (2 nye medlemsland) samt utvidelsen av Schengenområdet har ført til økt mobilitet innen Europa. Det har direkte konsekvenser for kriminaliteten og antallet mobile vinningskriminelle i Norge.

Etter 2004 har antall utenlandske statsborgere som har meldt flytting til Norge, også økt betydelig. I 2010 ble det registrert 73 850 innvandring til Norge og 31 500 utvandring, begge er de høyeste tallene noensinne.⁴

¹ Politiets innbyggerundersøkelse 2010, Politidirektoratet

² Jostein Bakke: Kriminalitetens kostnader - en undersøkelse om tyverikriminalitetens kostnader og et anslag over kriminalitetens kostnader, PHS Forskning 2011:2, side 12

³ Politiets nasjonale innbyggerundersøkelse 2010, Politidirektoratet 2010, side 47

⁴ Statistisk sentralbyrå: Befolkningsstatistikk. Inn- og utvandring, 2010, www.ssb.no/vis/emner/02/02/innvutv/main.html

Polakker og baltere sto for hele 38 prosent av nettoinnvandringen, og som tidligere utgjorde polakker den største gruppen, med 11 300 innvandring. I 2008 utgjorde polakker for første gang den største innvandrerguppen i Norge, og har siden vært den desidert største gruppen, fulgt av svensker og pakistanere. Den største økningen i 2010 sto derimot litauerne for. Deres 6 600 innvandring er dobbelt så mange som året før.⁵

Ca. 30 prosent av østeuropeiske innvandrere i Norge er bosatt i og rundt Oslo. Dette kan ha innvirkning på omfanget av vinningsforbrytelser da hovedtyngden av kriminalitet begått av mobile vinningskriminelle er registrert i det sentrale Østlands-området. Oslo-området huser også den største delen av de illegale innvandrerne i landet. Statistisk sentralbyrå estimerte dette til 18 000 personer i 2008. Det er grunn til å anta at en del av disse står for svært mange lovbrudd.

Begrepet mobile vinningskriminelle

Mobile vinningskriminelle defineres som:

«Med mobile vinningskriminelle forstås kriminelle personer som ikke har fast opphold i Norge, og som begår vinningskriminalitet og annen grov kriminalitet med hele landet som nedslagsfelt.»

Det er utfordrende å operasjonalisere begrepet «kriminelle personer som ikke har fast opphold i Norge». Den mest nærliggende indikatoren finnes i straffesaksregisteret, der vi kan identifisere utenlandske statsborgere som er mistenkt, siktet eller dømt for vinningskriminalitet eller annen grov kriminalitet. Det gir imidlertid ikke svar på om de er bofaste i Norge eller ei.

Vurdering

I dette arbeidet har vi brukt forskjellige indikatorer som hver for seg bidrar til å belyse fenomenet mobile vinningskriminelle og til sammen er ett skritt på veien for å vurdere trusselen.

De mobile vinningskriminelle arbeider ofte i løse nettverk som ikke er stabile over tid. Det gjør etterforskning og etterretningsarbeidet utfordrende. Mange er aktive innen flere kriminalitetsområder, og utfører bedragerier, identitetstyverier, smugling av narkotika og høyt beskattede varer med mer.

Disse erfaringene er sammenfallende med den generelle utviklingen innen annen organisert kriminalitet.

Registrert vinningskriminalitet

De siste årene har det vært nedgang i den registrerte vinningskriminaliteten i Norge.

Anmeldte vinningsforbrytelser 2007-2011 Kilde JUS 068

	2007	2008	2009	2010	2011	Endring i prosent 2010-2011	Endring i prosent 2007-2011
Vinningskriminalitet	164 397	159 347	169 846	159 932	155 325	-3	-6

⁵ Statistisk sentralbyrå. Befolkningsstatistikk. Inn- og utvandring, 2010, www.ssb.no/vis/emner/02/02/innvutv/main.html

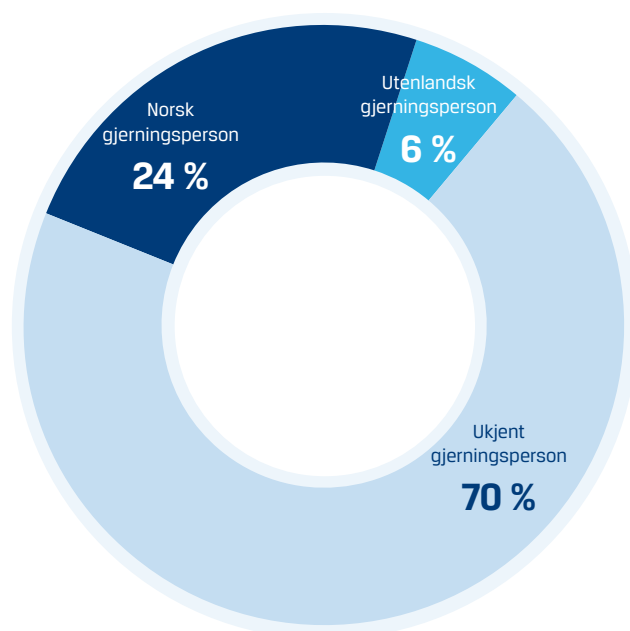
Det er imidlertid noen kategorier lovbrudd som øker innen vinningskriminalitet. Det gjelder spesielt simpelt tyveri av kjennemerke, grovt tyveri fra person på offentlig sted samt noen former for ran.⁶

Mobile vinningskriminelle og registrert kriminalitet

Når vi beskriver og vurderer kriminaliteten begått av utenlandske statsborgere, er det viktig å presisere usikkerheten ved faktagrunnlaget. Figur 1 nedenfor illustrerer det totale volum av registrert vinningskriminalitet og andelen med kjent gjerningsperson, her delt opp i norsk og utenlandsk statsborgerskap.

Anmeldt vinningskriminalitet etter gjerningspersonens statsborgerskap

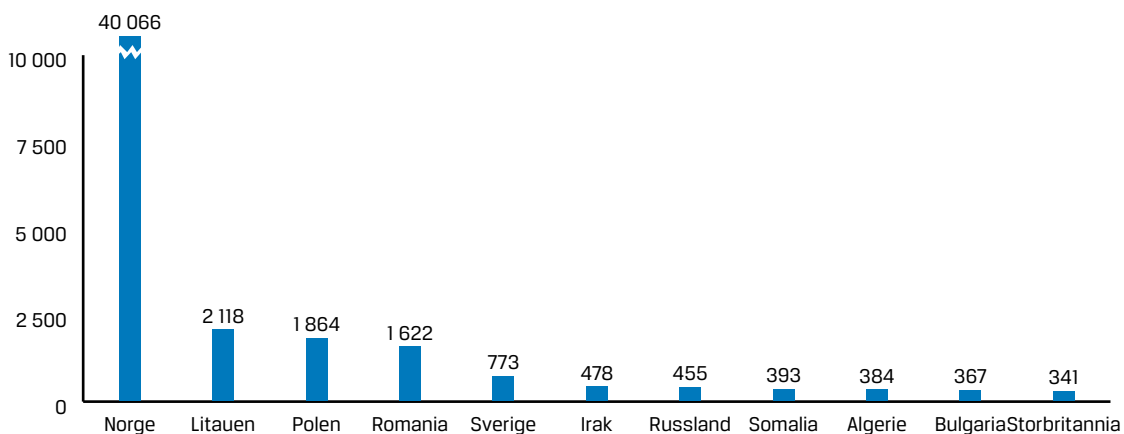
Saker januar–november 2011. Kilder: Pal for Strasak og JUS 068, totalt 148 785 saker.

Kriminalitet som begås av utenlandske statsborgere har økt de siste årene. Det gjelder spesielt lovbrutere fra Litauen, Polen og Romania som vist med utgangspunkt i 2011 i tabellen under.

Vinningslovbrudd etter gjerningspersonens statsborgerskap 2011

Totalt 48 861 forhold. Kilde: Pal for Strasak, rolle: Siktet, mistenkt eller domfelt. Uttreksdato: 03.12.2011

⁶ Vedlegg 1 inneholder et utvalg undergrupper innen vinningskapitlet fra JUS 065

Bruk av vold og våpen

Per i dag har det vært relativt få tilfeller der mobile vinningskriminelle har brukt grov vold og våpen. Det er anmeldt få grove bankran i Norge.⁷ Kriminaliteten har i økende grad vært begått av personer av annen etnisk opprinnelse enn norsk.

Terskelen for å bruke vold kan være lavere for utenlandske kriminelle som har en helt annen erfaringsbakgrunn og kulturell ballast. De kan også være mer risikovillige for å få økonomisk gevinst. Med kunnskap fra andre fagområder vet vi at yngre lovbrøyttere generelt er mer tilbøyelige til å bruke vold enn eldre. Det er rimelig å anta at dette også gjelder den yngre delen av utenlandske kriminelle, som utgjør majoriteten av de mobile vinningskriminelle.

Omsetning av tyvegods

Det er vanskelig å si i hvor stor del av tyvegodsset som omsettes i Norge eller sendes ut av landet. Selv om det er omsetningsmarked for tyvegods i Norge, særlig i de største byene, tyder mye på at dette i stor grad blir sendt ut av landet og omsatt utenfor Norges grenser.

Bruk av fastboende kontaktpunkter

Fastboende kontaktpunkter er personer som bor i Norge og har opprinnelse fra et annet land, og som er sentrale for at mobile vinningskriminelle skal kunne gjennomføre kriminalitet i Norge. Som i andre land er for eksempel narkotikadistribusjon i Norge knyttet til innvandringsstrømmer og etablerte diasporagrupper i landet. Det antas at en tilsvarende situasjon finnes innen vinning og annen kriminalitet.

Straff og utenlandske statsborgere

Grovt oppsummert er innvandrere⁸ overrepresentert innen vinningslovbrudd, hvor andelen straffede innvandrere er 1,9 ganger høyere sammenlignet med den øvrige befolkningen.⁹ Denne gruppen faller i utgangspunktet utenfor MVK-definisjonen fordi de er registrert som bofaste i Norge, men kan styrke hypotesen om kontaktpunktene betydning for å gjennomføre kriminaliteten.

Statistisk sentralbyrå (SSB) påpeker at innvandrere til Norge fra Øst-Europa oftere er straffet for vinningskriminalitet og trafikkforseelser sammenlignet med den øvrige befolkningen. Trafikkforseelser dominerte med 40 prosent av straffereaksjonene ilagt innvandrere fra Øst-Europa og 24 prosent for tyveri og annen vinningskriminalitet. Spesielt blant innvandrere fra Russland, Kosovo og Bosnia-Hercegovina utgjorde vinningskriminalitet en stor andel, mens halvparten av straffereaksjonene gikk til innvandrere fra Polen, var for trafikkforseelser.¹⁰

⁷ I 2011 ble det begått 9 bankran, JUS 065

⁸ Innvandrere definerer SSB som personer som er født i utlandet av to utenlandskfødte foreldre og som på et tidspunkt har innvandret til Norge

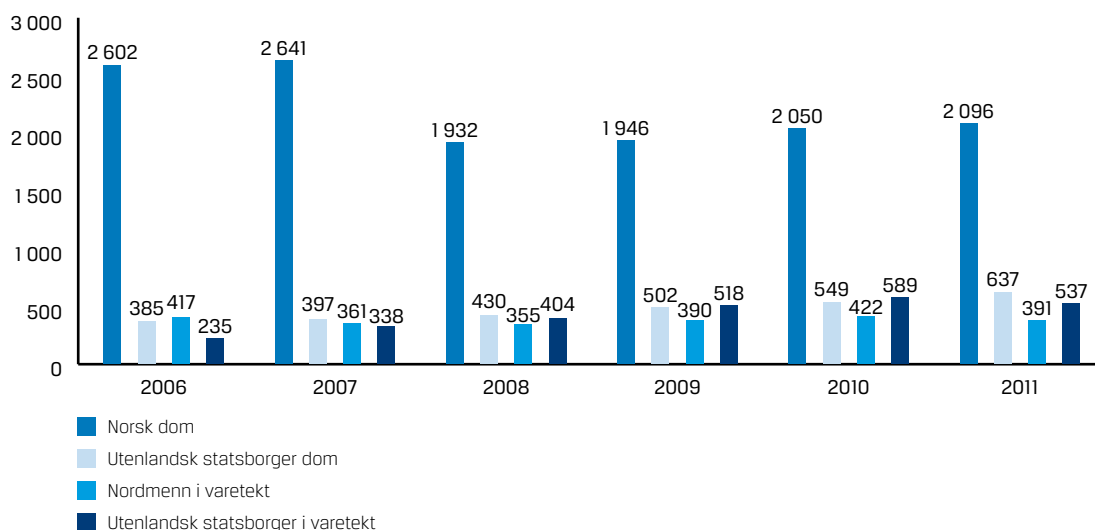
⁹ Torbjørn Skarøhamar, Lotte R. Thorsen og Kristin Henriksen: Kriminalitet og straff blant innvandrere og øvrig befolkning, Statistisk sentralbyrå 2010, side 45

¹⁰ Torbjørn Skarøhamar, Lotte R. Thorsen og Kristin Henriksen: Kriminalitet og straff blant innvandrere og øvrig befolkning, Statistisk sentralbyrå 2011, side 42-43

Økningen startet i perioden 2004–2008, da straffedømte innvandrere fra Øst-Europa økte med 87 prosent.¹¹ Samtidig var det en markant befolkningsøkning med nesten dobbelt så mange innvandrere fra Øst-Europa bosatt i Norge i 2008 sammenlignet med 2004. Antallet straffede har fulgt økningen i befolkningsgruppen for øvrig, slik at andelen straffede innvandrere fra Øst-Europa var tilnærmet like stor i 2008 som i 2004. Blant straffede innvandrere fra Øst-Europa har spesielt innvandrere fra Polen og Russland hatt en økning i denne perioden, også sett i forhold til befolkningsøkningen. Andelen straffede polakker og russere var høyere i 2008 enn i 2004, med henholdsvis 32 og 43 prosent. Andelen straffede innvandrere fra Balkan¹² har derimot hatt en nedgang i perioden.

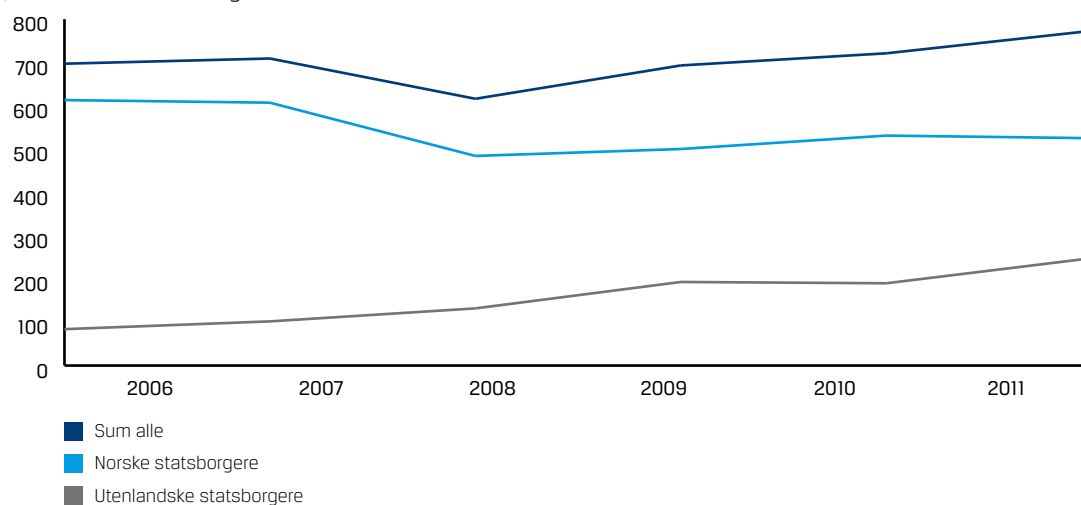
Andelen nordmenn og utenlandske statsborgere som soner eller sitter i varetekt pr. 12.12.2011.

Kilde: Kriminalomsorgen

Andelen nordmenn og utenlandske statsborgere som soner for vinningsforbrytelser pr. 31.12.2011.

(Kilde: Kriminalomsorgen)

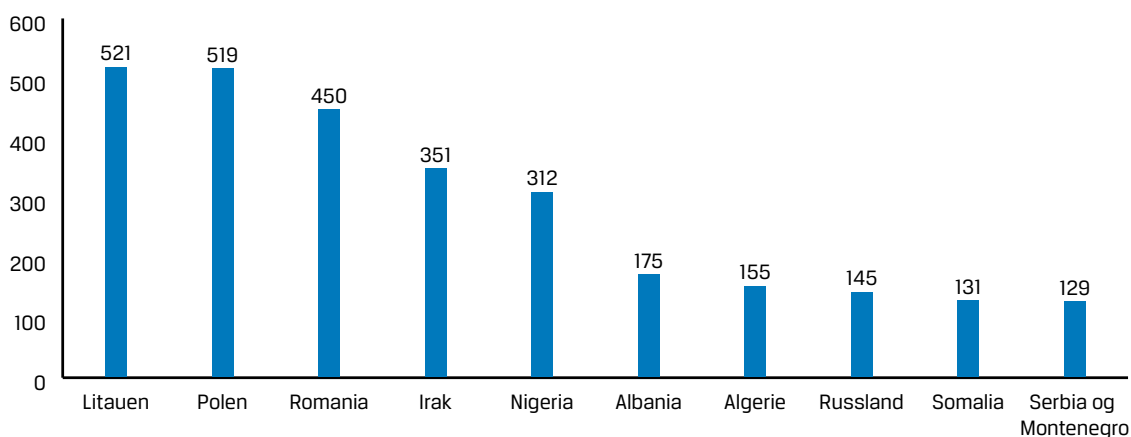
¹¹ Torbjørn Skarðhamar, Lotte R. Thorsen og Kristin Henriksen: Kriminalitet og straff blant innvandrere og øvrig befolkning, Statistisk sentralbyrå 2011, side 42

¹² Bosnia-Hercegovina, Kroatia, Slovenia, Makedonia, Serbia og Montenegro

Politiets Utlendingsenhet har utarbeidet en oversikt over utenlandske statsborgere som skulle vært uttransportert på grunn av begått kriminalitet (iverksatte saker etter utvisning på grunn av straff og utvisningsvedtak på grunn av straff) siden 2004, og tabell 6 viser de 10 dominerende landene etter lovbyrternes statsborgerskap per 12.12.2011. Hvor mange av disse som er besluttet uttransportert på grunn av vinningslovbrudd, er imidlertid usikkert.

Uttransportering på grunn av straff og utvisningsvedtak på grunn av straff

Kilde: Politiets utlendingsenhet

Konklusjon

I hovedsak finnes det liten oversikt over utenlandske statsborgere som befinner seg i Norge, og det er en stor utfordring. Det innebærer at utenlandske kriminelle med stor mobilitet og kriminell kapasitet løper en lav oppdagelsesrisiko ved å operere i Norge. Den fremtidige trusselen avhenger derfor av i hvilken grad utenlandske kriminelle miljøer vurderer mulighetene for fortjeneste i Norge sammenlignet med andre land, samt risikoen for å bli tatt.

På bakgrunn av tidligere hendelser vurderes trusselen for bruk av vold som lav. Det er likevel aktører som ved enkelte anledninger har vist lav terskel for bruk av vold i forbindelse med vinningskriminalitet. Trussel knyttet til tap av verdier og trygghet vurderes som høy. Den økonomiske krisen i Europa kan imidlertid føre til raske endringer i Norge.

Flere politidistrikt uttrykker bekymring for at problemet med mobil vinningskriminalitet vil øke i omfang og alvorlighetsgrad.

Utfordringer for norsk politi

Mobile vinningskriminelle utfordrer norsk politi fordi de forflytter seg over politidistrikts grensene og utfordrer vår eksisterende organisering, etatens måleparametre og arbeidsmetoder. Arbeidet mot grenseoverskridende kriminalitet krever et utstrakt nasjonalt¹³ og internasjonalt samarbeid med politi og kontrollmyndigheter.

Det er ikke nødvendigvis slik at de som er mest profesjonelle, står bak det største omfanget av vinningsforbrytelser. De mer amatørmessige er i klart flertall og utgjør samlet sett en stor utfordring for norsk politi. Det er viktig at man har fokus på begge kategoriene av gjerningspersoner.

¹³ Dette kan f.eks. innbefatte Politiets Utlendingsenhet, Utrykningspolitiet, UDI, NAV, Skatteetaten, TAD mv.

Vedlegg 1

Anmeldte vinningsforbrytelser 2007-2011, utvalgte undergrupper fra JUS 065

	2007	2008	2009	2010	2011	Endring %-vis 2010-2011	Endring %-vis 2007-2011
Vinningskriminalitet i alt	164 397	159 347	169 846	159 932	155 325	-3	-6
Simpelt tyveri	75 682	75 809	81 177	78 073	76 301	-2	1
fra villa	2 011	1 888	1 898	1 622	1 438	-13	-40
fra leilighet	3 377	3 209	3 248	3 098	2 904	-7	-16
fra butikk	3 665	3 919	4 517	4 608	4 104	-12	11
fra restaurant/kafè	5 571	4 968	5 341	5 016	5 143	2	-8
av kjennemerke	3 965	4 370	4 909	4 689	5 011	6	21
Grovt tyveri	53 585	49 350	51 161	47 671	48 503	2	-10
fra villa	2 215	3 380	3 846	3 021	2 178	-39	-2
fra leilighet	2 006	2 197	2 283	1 872	1 606	-17	-25
fra butikk	1 838	1 830	2 076	1 727	1 418	-22	-30
fra person på off sted	15 532	14 231	15 155	15 289	20 460	25	24
Brukstyveri av motorkjøretøy	13 574	12 965	13 128	11 774	10 501	-12	-29
Bil	7 444	6 952	7 178	6 648	5 716	-16	-30
Utpressing og ran	1 584	1 764	1 943	1 828	1 813	-1	13
Utpressing	56	83	70	80	97	18	42
Ran	950	984	1 097	1 057	1 047	-1	9
grovt ran	235	278	357	294	274	-7	14
ran fra forretning/kiosk	55	71	66	90	70	-29	21
grovt ran fra forretning/kiosk	42	81	86	68	63	-8	33
Drosjeran	15	21	16	17	8	-113	-88
ran av bank, post og verditransport	5	11	5	11	15	27	67
ran fra forretning/kiosk	55	71	66	90	70	-29	21
grovt ran fra forretning/kiosk	42	81	86	68	63	-8	33
Drosjeran	15	21	16	17	8	-113	-88
Ran av bank, post og verditransport	5	11	5	11	15	27	67